

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi

International Journal of Humanities and Art

<http://www.trkdergisi.com>

Araştırma Makalesi / Research Article

e-ISSN:2757-6388

trk dergisi

2022

3(1):32/39

Geliş Tarihi / Receive : 20.05.2022

Kabul Tarihi / Accepted : 28.12.2022

Babayi-Emir Dergisinde Dini Unsurlar

Religious Elements in the Babayi-Emir Journal

Tuğçe ACAR

Yüksek Lisans, Bakü Avrasya Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Halkları Edebiyatı Bölümü

MA, Baku Eurasian University, Faculty of Philology, Department of Turkic Literature

e-mail: tgceacr.2@gmail.com

Orcid ID:

Atıf/Cite as: ACAR, Tuğçe(2022), Babayi-Emir Dergisinde Dini Unsurlar. trk Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi, 3 (1). Retrieved from: <https://www.trkdergisi.com/index.php/trk/article/view/96>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

Babayi-Emir Dergisinde Dini Unsurlar

Öz

Dinsel itibarın göstergeleri olarak bilinen şeyh, molla ve seyyid tipolojileri yüzyıllar boyunca var olmuşlardır. Bu tipolojilerden esinlenerek oluşan yalancı yahut sahte şeyh, seyyid ve mollalar Azerbaycan'da kendisini göstermiş, bununla birlikte Azerbaycan basınında da yer almıştır. Bu durum 1915 yılında yayımlanmaya başlanmış olan "Babayi-Emir (Əmir)" dergisinde ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Yalancı şeyh, seyyid ve mollalar tarafından uyutulan halkın uyandırılması gerektiği mizah dergileri tarafından üstü kapalı bir şekilde anlatılmaktadır. Dönemin baskıcı yönetimi altında yayımlanan dergilerde mevcut durum üstü kapalı anlatılsa bile bazılarının kapatılmasına neden olmuştur. Yönetim tarafından zararlı olarak nitelenen yazılarından dolayı Əliabbas Müznib sürgüne yollanmış ve Babayi-Emir (Əmir) dergisinin neşri durdurulmuştur. İlk mizah karakterli dergi olan Molla Nesreddin'den etkilenen Babayi-Emir yalnızca molla problemini değil o dönemde yaşanmış farklı sorunlara da eleştirel yaklaşmıştır. Əliabbas Müznib'in çıkardığı bu dergide molla, seyyid, kadın hakları, her gün kumar oynayan sarhoşlar gibi konuları birçok yazarla birlikte Cafer Cabbarlı gibi bir dramaturg şairin de ele aldığı görülmektedir. Cafer Cabbarlı, Babayi-Emir (Əmir)'de yer alan şiirlerinde o dönemin acı gerçeklerini sert bir dil kullanarak eleştirmektedir. Cafer Cabbarlı da dahil olmak üzere Babayi-Emir (Əmir) dergisinde yer alan çoğu yazar gizli imzalar kullanmışlardır. Bunu yapmalarının nedeni dönemin baskıcı rejimidir. Genellikle Eyyar imzasıyla Babayi-Emir (Əmir)'de yer alan yazarlar arasında bulunan Cafer Cabbarlı da "Qeyur Eyyar, Şetrenq Eyyar" gibi gizli imzalar kullanarak şiirlerini yazmıştır. Burada seyyid, molla tipolojilerine sıkça yer veren Cafer Cabbarlı'nın şiirleri de ele alınmaktadır. Bu makalede o dönemde yaşanan dinî olayların Babayi-Emir dergisindeki şairler tarafından mizah konusu olarak nasıl ele alındığını inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Babayi-Emir, Mizah, Molla, Seyyid, Basın, Dergiler.

Religious Elements in the Babayi-Emir Journal

Abstract

The sheikh, mullah and sayyid typologies known as indicators of religious dignity have existed for centuries. Liar or fake sheikhs, sayyids and mullahs, inspired by these typologies, also showed themselves in Azerbaijan. However, it has also appeared in the Azerbaijani press. This situation was heavily criticized in the journal Babayi - Emir, which was started to be published in 1915. It is implicitly explained by satirical journals that the people who were put to sleep by false sheikhs, sayyids and mullahs should be awakened. The result of the management of the period under pressure has caused some journals to be closed, even if it is explained implicitly. Eliabbas Muznib was exiled due to his harmful articles in the press, and as a result of his harmful progress, the publication of the Babayi-Emir journal was stopped. Influenced by the first satirical journal, Molla Nasreddin, Babayi - Emir journal is a satirical journal in terms of critically handling not only the problem of the mullah but also different problems experienced at that time. In this journal created by Eliabbas Müznib, we see that Cafer Cabbarlı also deals with issues such as mullahs, sayyids, women's rights, drunks who gamble every day, as well as many other writers. Most writers in the Babayi - Emir journal, including Cafer Cabbarlı, wrote using pen names. Cafer Cabbarlı, who is among the writers in Babayi - Emir with the signature of Eyyar, also wrote his poems using secret signatures such as "Qeyur Eyyar, Şetreng Eyyar". Here, the poems of Cafer Cabbarlı, who frequently include the typologies of sayyid and mullah, are also discussed. In this article, we will examine how the religious events of that period were satirically handled by the poets in the Babayi - Emir journal.

Keywords: Babayi - Amir, Satirical, Mullah, Media, Magazine.

Giriş

XX. yüzyıl başlarında edebî fikrin gelişmesinde basın önemli rol oynamıştır. Azerbaycan basınında toplumun aydınlanması bakımından 1875 yılında Hasan Melikzade Zerdabi tarafından çıkarılan Ekinçi gazetesi çok etkili olmuştur. Ekinçi gazetesinden sonra günümüze kadar farklı dönemlerde çıkarılmış basın organları da bulunmaktadır. Bunların arasında kendine has yer tutan mizah dergilerini de ekleyebiliriz. Molla Nasreddin ile hayata geçen bu tarz Azerbaycan basın hayatının en farklı sahalarında kullanılmıştır. Molla Nasreddin'e kadar hiçbir mizah dergisi başarılı olamamıştır ve bu dergi diğerlerine örnek niteliği taşımaktadır. Behlül (1907), Zenbur (1909), Mirat (1910), Babayi-Emir (1915-1916) gibi çıkarılmış olan dergiler, Molla Nasreddin'in etkisiyle oluşturulmuş ve mizahi özellikleri ile ön plana çıkmıştır. Mizah dergileri etrafında birçok yazar, şair ve gazeteci bir araya gelmiştir. Celil Memmedkuluzade, Mirze Elekber Sabir, Elabbas Müznib, Cafer Cabbarlı, B. Abbaszadə, E. Abid, H. İ. Kasimov gibi yazar, şair, gazeteci ve ressamların eserlerine yer verilmiştir. Bu dönemde mizah edebiyatının gelişmesi ve toplum tarafından benimsenmesinin esas nedeni bilim insanları ve gazetecilerin bir araya geldiği büyük bir mizah okulunun oluşturulmasıdır.

Azerbaycan mizahının öncüsü olarak bilinen Molla Nasreddin'in konusu, fikirleri ve yayımlanma tarihi ile ilişkili birçok araştırma eserleri yazılmıştır. İçerik ve fikirlerine Molla Nasreddin ruhuna uygun olan Babayi-Emir (Ömir)'de hem uluslararası konular hem de iç sorunlara (cehalet, fanatizm, molla, seyyid vb.) yönelik şiir, makale tarzı yazılar kaleme alınmıştır. Babayi-Emir dergisi kendi etrafında birçok şair ve gazetecileri toplamış, bunların arasında hem yeni imzalar hem de Molla Nasreddin'cilerden birkaç kişi yer almıştır. Dergide baskıcı dönemin yarattığı sorunlardan dolayı şair ve yazarların çoğu eserlerini takma isimlerle yazmıştır. "Babayi-Emir" dergisi 1915- 1916 yılları arasında Dirilik yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Şair ve edebiyatçı olan Eliabbas Müznib derginin editörü, kardeşi Ebülfez Mutalliboğlu da diğer işleri yüklenmiştir.

Derginin gidişatının zararlı olarak görülmesinden dolayı 17 Ekim 1916 tarihinde tüm faaliyetleri durdurulmuştur. Eliabbas Müznib, Babayi-Emir dergisinin yayımlanmasıyla birlikte bir vatandaş olarak halkın karşısında oluşmuş problemleri çözmeye ve fikirlerini hayata geçirmeye çalışmıştır. Dergiyi yayımlamadaki asıl amacı Azerbaycan halkının XX. yüzyıldan önceki zamanlarda maruz kaldığı dinî fanatizme karşı mizahi üslup ile mücadele etmektir.

Tuğçe ACAR

Babayi-Emir Dergisinde Dinî Ögelerin İncelenmesi

Babayi-Emir dergisinde rivayetlerden örnekler verilmiş, Molla Nesreddin dergisindeki fıkralara benzer latifelerle halkı uyandırmak için gerçekleri her yönüyle göstermeyi amaç edinmiştir. Bu nedenle mollalar da şairler tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. “Yol Verin” adlı şiirde olaylar mizahi bir dille yerilmiştir. Dinî öğelerle ilgili olarak Babayi-Emir dergisinde yer alan kısımları inceleyecek olursak;

“Dərvişə, molla, səyyidə, falçıya rövşəxanalara¹,
Qaziyə, halvaxorlara, məkr² ile ev yıxanlara,
Baxmayacaq yalaq yalaq, pullu³, cəlallı xanlara,
İntiligenti yandırıb od vuracaq duxanlara⁴.” Ə.Müzniş (4, 1915 N1, s.1).

Molla Nesreddin’de de benzer mizah öğeleri kullanılarak yazılmış yazılar ve şiirler yer almaktadır. “Guleyban” imzasıyla Molla Nasreddin dergisinde yer alan *Oğlum* şiirini de örnek olarak gösterebiliriz:

“Dəmə ki rus ya da müsəmandır,
Hər kimin elmi varsa şeytandır.” (5,1914 N1, s.6).

İlk sayıdan itibaren Babayi-Emir dergisinin fikirlerini belirginleştirmek isteyen Eliabbas Müznib bu şiir ve makalelerden başka dergilerin düzenlenilmesinde ve küçük türlerin oluşturulmasında yakından ilgilenmiştir. 27 Mart 1916’da Babayi-Emir dergisinin 11. sayısında E. Müznib’in “Babayi-Emir” imzasıyla çıkarılan “Ağdan-karadan” makalesinde hayır kurumlarının Müslümanlar için yalnızca maske görevi gördüğünü belirtmiştir. Burada şair her zaman olduğu gibi mizah şiirden istifade etmiştir.

“Hacının gər yanında dörd yavəri,
Olmasa, şani – şöhrəti olmaz.” (4, 1916 N11, s.2).

Genel olarak E. Müznib’in makale, şiir ve diğer yazılarında en çok eleştirilen hayır kurumları, uluslararası meseleler, kadınların özgürlüğü, yaslar, ramazan ayı vb. konulara yer verilmiştir.

“A kişi, nə işin molla olub maili-ehsan,
Hər gün sənə nə, dolma yeyir, yağlı fisincan⁵.
Sən də hünərin varsa, buyur ye a gic⁶ insan!
Molla belədir, alınə ehsan yazılıbdır.

¹ Şii inancına göre kabul edilen imamların ölümü ile ilgili olarak yazılmış mersiye veya hikâyeyi okuyan kimse. Ağıtçı.

² Hile, düzen, tertip, fırlıdak, oyun. (Birini) Hile ile aldatma, gayesinden vazgeçirme.

³ Parası çok olan, zengin.

⁴ Meyhane. Eskiden yemekhaneye verilen ad.

⁵ Küçük köfte ve ezilmiş ceviz içiyle hazırlanan pilav malzemesi.

⁶ Ahmak, serseri, akılsız, bön, aptal.

Hər nə yazılıbsa hamı böhtan yazılıbdır." (4, 1915 N17, s.2).

Yukarıda ele aldığımız dörtlük, Cafer Cabbarlı'nın Babayi-Emir'de yayımladığı "Böhtan Yazılıbdır" şiirindedir. Bu dörtlükte anlatılmak istenen dönemin sahte molla tiplerinin tek hünerinin ölmüş insanlar için "ehsan (ihsan)" adı altında verilen yemeklerde dolma ve fisincan yemek olduğunu söyleyerek tenkit etmiştir. Mollanın ölenler için verilen yemeği yemesinin bir hüner/yetenekmiş gibi gösterilmesini "Sen de hünerin (yetenegin) varsa, buyur ye, a gic (ahmak) insan" diyerek eleştirmiştir. Mollanın adına éhsan yazılmasının tamamen bühtan (iftira veya yalan) olduğunu belirtmektedir. Kimi şiirlerde sadece mollalardan kimi şiirlerinde mollayla beraber seyyid tipolojisinden de yararlanmışdır.

Yazgılən arsızları, görcək bərəltsin gözlərin,
Boynu şalbandan⁷ yoğundur, seyyidin, yaz sözlərin,
Müftəxordurlar⁸, axundlar, bəsləyirlər özlərin.
Mollalarımızdan çoxun mən bixuda⁹ görməkdəyəm,
Milləti- məhzunu bi nitq-ü nida görməkdəyəm. C.Cabbarlı (4, 1915 N17, s.3)

Bu dörtlük ise Cafer Cabbarlı'nın Babayi-Emir dergisinde yayınlamış olduğu "Görməkdeyem" şiirindən alıntıdır. Burada "Arsızları yaz ki, halk gözlerini açsın.", "Müftəxordurlar yani asalaktırlar, kendileri eziyet çekmez ve başkalarından geçinirler.", "Mollalarımızdan çoğunun kendini tanımadığını, ne yaptığını bilmediğini görüyorum.", "Milletin de buna karşı sesini çıkartmadığını görmekteyim." sözleri yer almaktadır.

C. Cabbarlı'nın bu şiirinden yola çıkacak olursak mollaların hiçbir iş yapmadan başkalarından geçindiklerini ve yararlandıkları kişilerin de buna karşı seslerini çıkarmadığını belirtmiştir. Yazar millî zihniyetin esas kusurlarından olan probleme değinerek: "Türklər gibi də dəli deyiləm ki, aldanıb bütün gizli işlərimi açım bir aləmə bildirim". Bu şiirin içerik açısından benzerine Molla Nesreddin dergisinde da rastlanmaktadır:

Xüttəyi¹⁰-Qafqaz ara hər nə ki var köhnəperest¹¹,
Cib kesib başda gözən, müftə¹² yeyən, bəngiyi-məst,
Səf çəkib sıx kimi durarmış hamı tiği-bədəst¹³,
Göstərlər bu yazıq Mollaya bir zərb ilə şəst¹⁴.

⁷ Dalı, budağı, üst tarafı temizlenmiş büyük ağaç gövdesi, kiriş, kütük.

⁸ Zahmet, eziyet çekmeden başkalarının sırtından geçinen; tufeyli, parazit, asalak.

⁹ Abes yere, beyhude.

¹⁰ Arazi, yer.

¹¹ Eski elbise vb. alıp satan kimse.

¹² Bedava, karşılığında hiçbir şey verilmeyen, meccani.

¹³ Elsiz.

¹⁴ Gurur; azamet. Namus, şeref, onur, haysiyet.

Tuğçe ACAR

Molla Nesreddin’de yer alan bu şiirde asalak gibi halktan bedavaya geçinen Mollalara karşı milletin hiçbir tepki vermemesine dikkat çekilmektedir. Molla Nesreddin dergisinde halkın bu duruma karşı sessizliği ve tepkisizliği karikatürize edilmiştir. Bazı karikatürlerde Müslümanların uyuduğu ve başlarında bir molların olduğu görülmektedir. Burada yazarlar ve şairler, uyuyan halkın artık uyanması gerektiğini, sahte molların dini suistimal etmelerine karşı sessiz kalmamaları gerektiğini vurgular. “Babayi-Emir” dergisi mizahi karakterde olsa da burada ciddi yazılar da yer almıştır. “Séçki” adlı makalede toplumumuzdaki olayları ayırt etmemize dikkat çekmeye çalışılmaktadır. Makalede şiirden de birkaç defa yararlanılmaktadır:

Ramazan ayı gəlir açılır cənnət qapısı,
Nə rəvadır qala meyxana qapısı bağlı.

Müellif, tariz yoluyla geçmişte bütün işlerin bu şekilde olduğunu, yani molların, şeyhlerin toplumu kendi keyiflerine göre yönlendirdikleri bir devirde akıllı insanların da onlardan geri kalmasının anormal bir durum olduğuna dikkati çekmektedir.

Sonuç

Molla Nesreddin’in etkisiyle 1915 yılında yayımlanmaya başlanan Babayi-Emir dergisinin yayımlanmasıyla birlikte o dönemde süregelen bazı meselelerin eleştirilmesi ve tenkit yoluyla üzerinde durulan bazı konuların halkı uyandırmak deyimi yerindeyse halkın gözünü açmak amacıyla yazılması bakımından dergi büyük önem arz etmektedir. Babayi-Emir dergisi din, kadın hakları, ekonomik sorunlar gibi çeşitli konuları mizah yoluyla ele alması bakımından halkın dikkatini çekmiştir. Dini kullanarak insanları uyutmaya çalışan din adamlarına karşı halkın gözünü açması gerektiğini ve dinin gereklerinden biri gibi gösterilen eğitimsiz kadınların ve cahil toplumun uyanıp derhal kendine gelmelerini mizah yoluyla belirtilmektedir. Derginin yazı kadrosundaki yazarlar ve şairler her yazıda, her şiirde farklı imzalarla karşımıza çıkmıştır. Bu durum da dönemin bize baskıcı bir rejimin hakimiyette olduğunu şairlerin ve yazarların sürekli imza değiştirme gereksiniminde bulunduğunu göstermektedir. Babayi-Emir dergisinin mizah yönünün olmasından ve şairlerinin kendi milletlerini uyandırmak için çaba sarf etmelerinden dolayı derginin basımı 17 Ekim 1916 yılından itibaren durdurulmuştur.

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2022]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:3
Sayı/Issue:1

Kaynakça / Reference

AĞABƏYOVA, G. (2008). Babayi-Emir dergisi və Onun Azərbaycan Satirasında Mövqeyi, (Filologiya Elmler Doktoru Dissertasiyası). Ədəbiyyat İnstitutu, Bakı.

AHMADOV H. (2020). Edebiyat Gazetesi Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

ALTAYLI, Seyfettin (2018). Azərbaycan Türkçesi Sözlüğü (1-2. Ciltler), Ankara. TDK Yayınları.

MƏMMƏDQULUZADƏ, C., NEMANZADƏ, Ö. ve BAĞIRZADƏ, M. (1906). Molla Nesreddin. Bakı.

MÜZNİB, Ə. (1915). Babayi-Emir. Bakı: Dirilik Məcmuası.

Müəllif: Cəfər Cabbarlı - Vikimənbə (wikisource.org)

SUBAŞI N. (2003). Öteki Türkiyə'de Din ve Modernleşme. Ankara: Vadi Yayınları.

ŞİMŞEK, S. (2015). XX. Əsrin Əvvəllərində Azərbaycanda Mətbuat və Osmanlı Türkçəsi. (Filologiya Fəlsəfə Doktoru Dissertasiyası). Qafqaz Universiteti. Bakı.

[https://www.wiki.az-az.nina.az/Babayi-%C6%8Fmir_\(jurnal\).html](https://www.wiki.az-az.nina.az/Babayi-%C6%8Fmir_(jurnal).html)

